

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
Форми репрезентації підпорядкованості у романі Жигмонда Морица
"Árvácska" та "Légy jó mindhalálig"
Ференці Ержебет Чобівна

Студентка IV-го курсу
Освітня програма: 014 Середня освіта (Мова і література угорська)
Ступінь вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ
Протокол № 103 / 23 листопада 2022 року

Науковий керівник:

Чордаш Василь Васильович,
доктор філософії, доцент

Завідувач кафедру:

Берегсасі Аніко Ференцівна
доктор габілітований, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 2023 року

Протокол № _____ / 2023

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра філології

Кваліфікаційна робота

**Форми репрезентації підпорядкованості у романі Жигмонда Морица
"Árvácska" та "Légy jó mindhalálig "**

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Виконала: студентка IV-го курсу

Ференці Ержебет Чобівна

Освітня програма: 014 Середня освіта (Мова і література угорська)

Науковий керівник: **Чордаш Василь Васильович,**

доктор філософії, доцент

Рецензент: **Маді Габрієлла Яношівна,**

старший викладач

Берегове
2023

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Filológia Tanszék

Az alávetettség megjelenési formái Móricz Zsigmond Árvácska és Légy jó mindhalálíg című regényeiben

Szakdolgozat

Képzési szint: alapképzés

Készítette: Ferenci Erzsébet

IV. évfolyamos hallgató

Képzési program: 014 Középfokú oktatás (Magyar nyelv és irodalom)

Témavezető: Dr. Csordás László, PhD, docens

Recenzens: Mádi Gabriella, adjunktus

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	6
I. Alávetettség, árvaság, szegénység az irodalomban	7
1.1 Az alávetettség fogalma az irodalomban	7
1.2 Az árvaság bemutatása irodalomban	8
1.3 A szegénység kultúrája	9
II. MÓRICZ ZSIGMOND	10
2.1 Móricz Zsigmond élete és munkássága	10
2.2 Móricz vallomása az írásról.....	11
III. Móricz Zsigmond Árvácska	12
3.1 Az Árvácska című kisregény keletkezése	12
3.2 Fejezetek a regény befogadástörténetéből. A regényt értelmező kritikák, tanulmányok.....	13
3.3 Az árvaság maga a kiszolgáltatottság Móricz Zsigmond Árvácska című kisregényében	17
IV. Móricz Zsigmond Légy jó mindhalálig	23
4.1 A mű keletkezése	23
4.2 Bevezetés a regény világába.	24
4.3 A kiszolgáltatottság jelentése a műben.....	26
V. Az alávetettség megjelenési formái Móricz Zsigmond Árvácska és Légy jó mindhalálig című regényeiben	28
5.1 Alárendelté válni, vagy annak születni	28
5.2 Árvácska és Nyilas Misi alávetettségének összehasonlítása	29
Összefoglalás	32
Rezümé (ukrán nyelvű)	33
Felhasznált irodalom	34

Зміст

Вступ.....	6
I. Підкореність, сирітство, бідність у літературі.....	7
1.1 Поняття підкореності в літературі	7
1.2 Опис сирітства в літературі	8
1.3 Культура бідності.	9
II. МОРИЦ ЖІГМУНД	10
2.1 Життя та творчість Моріца Жігмунда	10
2.2 Відкриття Зігмунда Моріца про письменство.....	11
III. МОРИЦ ЖІГМУНД <i>Árvácska</i>	12
3.1 Виникнення повісті " <i>Árvácska</i> "	12
3.2 Розділи з історії прийняття повісті. Критики, студії, що інтерпретують роман	13
3.3 Саме сирітство як уразливість у повісті Зігмунда Моріца " <i>Árvácska</i> "	17
IV. Зігмунд Моріц "Будь добрим до самої смерті"	23
4.1 Походження твору	23
4.2 Вступ у світ роману	24
4.3 Значення вразливості у творі	26
V. Поява підкорення в романах Жигмонда Моріца „<i>Árvácska</i>” та „Будь добрим до смерті”	28
5. Стати підкореним або народитися таким.	28
5.3 Порівняння підкореності <i>Árvácska</i> та <i>Nyilas Misi</i>	29
Узагальнення на угорській мові.....	32
Узагальнення (резюме) на українській мові	33
Список використаної літератури	34

Bevezetés

A magyar irodalom egyik jelentős alakjáról Móricz Zsigmondról és műveiről nagyon sok szakirodalmat és kritikát olvashatunk. Egy olyan íróról van szó, aki elgondolkodtató dolgokat irt le több művében, mint pl.: A légy jó mindhalálíg vagy az Árvácska című kisregénye, melyekben a XIX. századi társadalmi és emberi gondolkodásmódra rávilágítva mutatja be az akkori életet.

A légy jó mindhalálíg egy olyan regény, amely manapság sok vitát generálhat. Nyilas Misi az a karakter, akivel nem biztos, hogy bárki tudna azonosulni. Az író kisdíákkorának első nagy élményét, a debreceni kollégiumban töltött négy és fél év emlékét örökíti meg a regényben. A történet kezdete 1892, színhelye Debrecen, s benne a nemzeti nevelés fellegvárának tartott református kollégium. Nyilas Misi, a regény hőse, egy Tisza menti faluból érkezik ide. Útravalója a gyermeki hit, bizalom és tisztelet az emberek iránt. Hamarosan csalódnia kell: észreveszi, hogy az emberek se nem jók, se nem becsületesek, nincs nyugalom, csak állandó versengés, amelyben a jóság és a becsület: hátrány. Misi balsorsát egy lutricédula ellopása miatti hamis vád teljesíti be. S bár a befejezés látszólag megnyugtató, a mű zárómondatai sejtetik, hogy az átélt csalódás örök nyomot hagy a gyermekben.

Móricznak szívügye volt a gyermekek sorsa írásaiból ítélve. Nem csak Nyilas Misi az egyetlen főhős, aki által bemutatja az életet hátrányos gyermeki szemmel. Az árvácska egy hasonló, de kegyetlenebb életet élő kislány napjait bemutató mű, amiben ugyanúgy kiszolgáltatott és meg nem értett a karakter. Ezt a regényt Littkey Erzsébet ihlette meg, akinek a történetébe belemélyült az író, s azok alapján írta meg művét. Ennek a főszereplője Csöre, a kis lelenclány, akinek talán rosszabb sorsa nem is lehetett volna. Olyan szenvedéseket élt át, ami nem méltó egyetlen emberhez sem.

I. Alávetettség, árvaság, szegénység az irodalomban

1.1 Az alávetettség fogalma az irodalomban

Az "alávetettség" fogalma az irodalomban és az emberi kultúrában általánosságban arra utal, hogy egy személy, egy csoport vagy egy társadalom valamilyen módon alárendelt helyzetben van másokhoz képest. Ez a fogalom megjelenik az irodalmi művekben és az irodalomtudományban is, amikor az írók, költők és kritikusok a társadalmi, politikai vagy gazdasági erőviszonyokat, hierarchiákat és konfliktusokat írják le.

Az alávetettség fogalma az irodalomban és az emberi kultúrában általában egy olyan társadalmi jelenségre utal, amely az emberi hierarchiákban jelen van. Az írók és költők gyakran használják ezt a fogalmat a társadalmi és politikai helyzetek leírására, hogy megmutassák az emberek közötti hierarchiák és hatalmi viszonyok komplexitását és árnyalt voltát.

Az alávetésnek elsősorban két lényegesebb változata van: a nők férfiak általi és a gyarmatosítottak gyarmatosító általi alávetettség.

A nők által általánosan elfogadott társadalmi alávetettsége a történelem során számos művészeti alkotásban megjelenik, ideértve az irodalmat is. Az irodalom számos műfajában, beleértve a regényeket, a novellákat, a verseket és a drámákat is megjelenik az általános nemi egyenlőtlenség ábrázolása.

A nők általában a férfiak által alávetett szimbólumai voltak, gyakran szolgálták a férfi karakterek céljainak eléréséhez, és szerepeik általában korlátozóak voltak. Az irodalmi alkotásokban megjelenő női karakterek sokszor csak másodlagos szereplők voltak, és nem voltak azonos jogúak a férfi karakterekkel.

Az irodalmi művek ábrázolták a nők általánosan elfogadott szerepét, mint háziasszonyokat, anyákat, szeretőket, és a nőkkel szembeni erőszak és diszkrimináció is gyakran jelen volt a művekben.

Azonban az irodalomnak is voltak olyan alkotásai, amelyek megkérdőjelezték és kritizálták a nők általánosan elfogadott szerepét és az általuk elszenvedett alávetettséget. Megjelentek az irodalomban olyan női írók, akik az egyenlőséget és nők iránti tiszteletet fogalmazták meg írásaikban. Nem csak nők, férfiak is szerepelnek úgy az irodalomban, mint az alávetettség elszenvedői, Franz Kafka Átváltozás című elbeszélésében Gregore Samsa is egy ilyen áldozat. Kritikák fogalmazódnak meg a modern társadalomról, az egyén helyzetéről és az emberi lét értelméről.

1.2 Az árvaság bemutatása irodalomban

Az árvaság, mint olyan, az emberi társadalom életének velejárója. Az árvaság azonban több, mint egy egyszerű családi állapot, hiszen az árváknak sajátos élményei, nehézségei és kihívásai vannak, melyet az írók akár saját élmény alapján is ismertetnek velünk.

Az árvaság megjelenése az irodalomban az emberi kultúra különböző időszakában jelentős változásokon ment keresztül. Az irodalom a különböző korszakokban általában tükrözte az árvák helyzetét és azokat az érzéseket, amelyekkel az árvák küzdöttek.

Az árvaság gyakran szolgál indítékul a karakterek cselekedeteire, viselkedésére és gondolkodására, és sok esetben az életük egyik legmeghatározóbb élménye.

Az árvaság témája az irodalomban gyakran szól az emberek érzelmeiről, szenvedéseiről és megpróbáltatásairól, és sokszor egyfajta erőpróbaként jelenik meg a karakterek számára. Az árvaság témája emellett segít az olvasóknak is megérteni a szülői szeretet fontosságát és a családi kapcsolatok jelentőségét.

Az árvasággal foglalkozó irodalmi művek között találhatunk regényeket, novellákat, verseket és drámákat is. Az árvaság témáját gyakran érzékenyen, érzelmesen és introspektíven dolgozzák fel, és az árváknak az étellel, a családdal és a társadalommal való viszonyát is vizsgálják.

Az árvaság megjelenése az irodalomban az emberi kultúra különböző időszakában jelentős változásokon ment keresztül. Az irodalom a különböző korszakokban általában tükrözte az árvák helyzetét és azokat az érzéseket, amelyekkel az árvák küzdöttek.

Az irodalomban az árvák sorsát általában szomorú történetekben mutatták be, amelyekben az árvákat általában szenvedő és magányos karakterekként ábrázolták. Az árvaság témaköre a középkori irodalomban is megjelent, és gyakran kapcsolódott az egyházhoz és a valláshoz.

Az árvaság motívuma a modern irodalomban is megmaradt, és több olyan művet is inspirált, amelyekben az árvaság az emberi kapcsolatok összetettségét és sérülékenységét tükrözi.

1.3 A szegénység kultúrája

A szegénység fogalmát a magyar irodalomban többféle módon lehet megfogalmazni és ábrázolni. Az emberi kultúra és irodalom történetében a szegénység és a szegény emberek ábrázolása sokféle formában jelent meg. Az irodalom mindig is tükrözte a társadalom gazdasági és társadalmi viszonyait, és számos szerző foglalkozott a szegénység témájával, azokkal az emberi sorsokkal, amelyeket a szegénység és a nyomorúság határoz meg.

Az idők során az irodalom különböző módon kezelte a szegénységet. Néhány irodalmi mű arra összpontosított, hogy bemutassa a szegények szenvedéseit és a társadalmi igazságtalanságokat. Ezek a művek gyakran megrázó képet festettek a nyomorúságról, az elnyomásról és a kilátástalanságról

Egyes irodalmi művek az egyéni küzdelmekre és a szegénység leküzdésére fókuszáltak. A történetek gyakran hősöket állítottak a középpontba, akik a szegénységből és a nehézségekből való kitörésért küzdenek.

A szegénység témája és poétikája a huszadik század magyar irodalmának visszatérő epikai tendenciája. Az ezredforduló óta a szegénység irodalmi reprezentációja ismét előtérbe került – sőt, talán nem túlzás azt állítani, hogy valóságos trendről beszélhetünk –, a kortárs próza a szegénységet számos változatában emelte témává, ezzel párhuzamosan a szegénységábrázolás újabb poétikáját teremtette meg. A szegénység megjelenítése a szépirodalmi művekben azonban több szempontból meglehetősen problematikus, artikulálhatóságának kérdését szinte minden értelmező kulcsproblémának tartja.

Az irodalomértelmezőket gyakran már a szegénységfogalom meghatározása és társadalom szemléletének mikéntje is kihívás elé állítja. A definíció heterogenitása ellenére a szegénységről szóló beszéd közös pontja a tágabban értett, nem csupán az anyagi javakra vonatkoztatott szegénység fogalma. Oscar Lewis, aki művében, a Sanchez gyermekeiben a szegénységet nem pusztán a mindenkori létminimum felől közelítette meg, hanem tágabb értelemben vett öröklődő, „nagyon is maradandó és állhatatos”² viselkedésmódként, életmódként definiálta. Elméletének egyik legfontosabb hozadéka, hogy a „szegénység kultúrája” fogalommal a szegénységnek a materiális javakat középpontba helyező elképzeléseknél jóval tágabb felfogását alakította ki.

Az irodalomban tehát számos megjelenési forma és megközelítés létezik a szegénységgel kapcsolatban. Ezek a művek segítettek az embereknek jobban megérteni a szegénység okait és következményeit.

II. Móricz Zsigmond

Móricz Zsigmond a Nyugat első nemzedékének jeles képviselője. Messziről indult, parókiák tájáról gyalogszerrel, s az útja a forradalmak vállalásához vezetett. Ifjúsága harcát együtt vívta Ady Endrével, aki társa is lett. A népi írók között nagyon jól érezte magát a két háború között. Akkor talált önmagára, mint íróra, amikor ráeszmélt, hogy az emberek szenvedésének, a magyar társadalom töréseinek legfőbb oka a félfudalizmus tovább élése. Felismerte, hogy a rettenetes ingoványban robbantani kell, hogy a robbantásnak helyén valami nőjön. (SZERB 2005)

Úgy érezte, hogy a magyarság hullófélben van, s ha fel nem ébred, nem lesz már helye a történelemben.

Móricz Zsigmond munkásságának egészére ez jellemző, műveinek küszködő hőseire is egyaránt. Ez a szociális felismerés jelen van a Hét krajcárban, a Sáraranyban, a Szegény emberekben, az Árvácskában, s még sok más művében. Jó újraértelmezni műveit, s fiatal íróként gondolni rá napjainkban is. (SZILÁGYI 2016)

2.1 Móricz Zsigmond élete és munkássága

„Tízéves koromig több történt velem, mint azóta ötven év alatt.”

1879. július 2-án született Szatmár megyében, Tizacsécsén, református családban. Neveltetésében a vallási és a hagyományos nemzeti értékek fontos szerepet kaptak. Édesapja, Móricz Bálint vállalkozó szellemével ötholdas parasztból a nagygazdák közé küzdötte magát. Édesanyja, Pallagi Erzsébet szegény, de művelt lelkesízi családból származott, és mindenáron ragaszkodott kilenc gyermeke iskoláztatásához.

Móricz hatéves volt, amikor apja vállalkozása csődbe ment. A család átköltözött Prügyre, ahol nagy szegénységben éltek. Ennek ellenére 1890-től Móricz a Debreceni Református Kollégiumban tanult három évig. Később a sárospataki kollégium tanulója lett. Itt az első félév végén három tárgyból megbukott, ezért anyai nagybátyja felügyelete alá került a kisújszállási gimnáziumba, és ott is érettségizett 1899-ben jeles eredménnyel.

Móricz már diákéveiben megpróbálkozott a színdarabírással. Hatodikos gimnazistaként az ókori rabszolgavezérről, Sertoriusról írt drámát, mely elveszett ugyan, de születésének körülményeit s néhány sorát megörökíti a Forr a bor című színműben. Ifjúkori ideáljai közé tartozik Shakespeare és Molière (Erdődy 2005: 88–89).

1903-ban az Újság című lapnál dolgozott újságíróként egészen 1909-ig. Ekkor jelent meg első elbeszélés-gyűjteménye Hét krajcár cím alatt. Ekkor tette le először igazán a „garast” a magyar irodalom asztalára, s a sűrű egymásutánban következő kötetek gondoskodtak arról, hogy az mindmáig és a jövőben se, le ne kerüljön onnan (Szabó 2004: 139).

Az I. Világháború alatt haditudósító volt, majd a háború utáni kormány ideje alatt a Vörösmarty Akadémia elnöke volt. Ennek bukása után színdarabjait nem játszották a Nemzeti Színházban és munkáit csak a Nyugat és az Est című folyóiratokban publikálták. 1929 végére a Nyugat című folyóirat prózai szerkesztője lett. 1905-ben feleségül vette Holics Eugénia tanítónőt (Jankát), aki depressziós hajlamai miatt 1925-ben öngyilkos lett. Ebből a házasságból három lánya és egy fia született, aki azonban nem maradt életben.

1926-ban újra megnősült, ezúttal Simonyi Máriát vette nőül, majd 1937-ben elváltak.

Sosem volt igazán boldog, gyermekkorát a szegénység rontotta el, felnőttkorában a munkái során vigasztalódott meg. Nem volt egy olyan társa, akivel igazán megoszthatta volna boldogságát.

A háború után reménytelenséget és árvaságot érzett, bár reménykedett abban, hogy a Tanácsköztársaság jólétet, függetlenséget, szabadságot, egyenlőséget teremt. Forradalmi korszakát a Betyár és a Rózsa Sándor tanúsítja.

Móricz Zsigmond munkássága az utolsó években volt a legszélesebb, főleg a publicisztikai és kritikai munkája, levelezése és naplóírása. Mivel már nem sok barátja volt, s a családjában is idegenként érezte magát, az írásba merült: a papír volt a legjobb barátja. Egy szegény nemzet szenvedéseit hordozta. Nem mondott le a folyóiratról, sem hitéről, sem a kísérletezésről. A Kelet Népet szerkesztette, emellett kutató is.

Móricz Zsigmond saját ügyének érezte, hogy eredeti művei mellett más korábbi szerzők avítnak tűnő vagy már feledésbe is merült munkáit saját korának igényei szerint újraírja. Ezek között vannak tervben maradt, és vannak elkészült, de elveszett vagy kallódó darabok is (Balogh 2004: 49). Kárpáti Aurél szerint Móricz Zsigmond „nemcsak meglátta, értékelte, méltányolta a kevesek előtt ismert, néma betűiben szunnyadó drámai és költői szépségeket, hanem szerencsés kézzel át is simította az egész darabot, hiányos részeit kipótolta, rekonstruálta, mintegy másodszor is újjáköltötte, hogy zavartalanul gyönyörködhessek benne a mai néző válogatott ízlése. [...] Kivételes íróművészetének, archaizáló érzékének, emberlátó és teremtő erejének zsenijével vállalta az eltemetett író feltámasztását, új életre ébresztését.” A dicsérő szókkal szintén nem fukarkodó Schöpflin Aladár szerint Móricz Zsigmond „konzseniális magyar érzése vette észre a kincset, s írói

ösztone csiszolta fényesre, neki köszönheti a színház, hogy ilyen előadást produkálhatott, s a közönség jóérzésű része, hogy ilyen gyönyörűséget kapott. Színpadra átírása diszkréten meghúzódik Bornemissza palástja mögé. Amit ő írt bele a darabba, azt olyan művészi hangutánzással csinálja, hogy észre se lehet benne venni a modern író beszédjét.” (Balogh 2004: 49).

Móricz Zsigmond minden írása Magyarország igazi arcát és ezen át jövőképét keresi. Minden figura, alak és helyzet, amit megfogalmaz: Magyarország arca. Tiszta, sötét, derűs vagy fekete arca, jövőbe néző, avagy letakart arca, közszemlére kitett halotti arca. Az agyonvert juhász, a börtönajtóra akasztott, kiásott nadrágszíj tehát: Magyarország. (Jánosi 2004: 120)

1936-ban találkozott Littkey Erzsébettel, Csibével (1916-1971) aki fogadott lánya lett. Róla mintázta Árvácskát az azonos című regényében.

Móricz Zsigmond, a magyar irodalom legnagyobb kritikai realistája 1942-ben agyvérzésben meghalt.

2.2 Móricz vallomása az írásról

Az írónak maga az írás nem mesterség, sem nem művészet, hanem valami, amibe beleszületett. Móricz Zsigmond egy realista író, aki az élet feltárójának és újrateremtőjének nevezi magát. Ha az író tehetség, s egyben művész is, akkor értékeket teremt.

Móricz Zsigmondnak először a Lidérc Naptárban jelent meg első novellája 1901 körül. Szerette volna megjelentetni a Vasárnapi Újságban az írását, de az volt a feltétel, hogy valamit írjon a nép számára ideális szellemben és Jókai stílusában. Így is tett, de mégsem jelent meg a műve itt, csak az előbb említett Lidérc Naptárban. Sokszor írta meg azokat a bűnös dolgokat, amiket az urak vagy a parasztok követtek el, legtöbbször tanulság gyanánt, hogy elvegye az emberek kedvét attól, hogy efféle bűnöket kövessenek el.

Sok kritikát kapott művei miatt, s azt mondja, hogy ezek a nehézségek tették őt jó írónak, ezeknek a nehézségeknek köszönheti pályája fénypontját. Eme élmények, felfedezések, sokszor gyötrelmek juttatták el a művészetének magasságába. De nem jó a rossz dolgokra visszagondolni, inkább az örömteli, boldog pillanatokra.

Móriczot leginkább az egyszerű emberek élete érdekelte, róluk írt a legtöbbet. Beleélte magát az ő életükbe. Szép, gazdag, mély kultúráját ismerte meg az író a népek.

Sok történetet elmesélt, amelyeket átélt a parasztság körében. Egyszer a szomszéd kisvárosban volt az író egy vásáron, amikor egy ember érdeklődött afelől, hogy mit szed,

tojást-e vagy bornyút. Ő pedig azt válaszolta, hogy mesét szed. Az egyszerű emberek nehéznek tartották az ő foglalkozását.

Aratáskor beállt a dolgozó lányok, legények közé, s kérte, hogy daloljanak, mivel szerette volna azt leírni. Sokat volt mezőkön, falusi emberek között és meséket írt az emberekről, mindarról, amit ott látott és hallott. Meséltek neki valóságos történeteket, olyanokat is, amelyeket már több nemzedék őrzött. Voltak fájó pontjai is a történeteknek, amikor azt tapasztalják az idősek, hogy a fiatalok megpróbálják őket kisemmizni, nem szívesen tartják el őket. A parasztélet titkaiba tekintett bele, bizalmas történeteiket hallhatta.

Az író a parasztélet titkaiba tekintett bele, a paraszti réteg bizalmas történeteit hallhatta és jegyezhetette le. Ezekből a tapasztalatokból vonta le magának a következtetést Móricz, hogy a parasztok emberek maradtak minden körülményben, bármi is történt velük. (MÓRICZ 1972:40-47)

III. Móricz Zsigmond Árvácska

3.1. Az Árvácska című kisregény keletkezése

Móricz Zsigmond Életem regényében készült elszámolni saját munkásságával. Néhány terve volt még, színdarabokat szeretett volna még írni.

Am 1936 őszén találkozott a Ferenc József hídon egy lánnyal, aki bele akart ugrani a Dunába. Az író örökbe fogadta, magához vette ezt a lányt, Littkey Erzsébetet. Iskoláztatta, családtagjává lett, s beszélgetett vele az addigi életéről, rossz körülményeiről.

Csibe lett a beceneve ennek a lánynak. Róla írta a Csibe-novelláit. Először az említett lány, Csibe mondja el a maga érdekes, parasztos nyelvezetével a történeteket. Nem a képzett, fegyelmezett munkásokról szólt a története, hanem a segédmunkásokról, szegényebb emberekről, akik nehezen tudtak megélni. Olyan emberekről, akikből nem lett se paraszt, se kereskedő, se gyári munkás, csak esett ember.

A legjelentősebb Csibe-írás az 1940-ben íródott Árvácska című kisregény. A kisregény alapja nem kitalált történet tehát, hanem minden mondata a való életből lett merítve. Csörének, a kis lelecnének az életét mutatja be. Az olvasó megfigyelheti Csöre sorsát a tanyásparasztnál, a gazdánál és az iparos kispolgárnál. Ez a mű könyörtelen kritikájú, könyörtelenebb az író más műveinél. Az elbeszélő a gyermek nézőpontján és értékrendjén átszűrve tárja elénk ennek az idegen világnak valamennyi problémáját, egy olyan gyermek perspektívája által, aki szeretetre vágyik, de mindenütt szidást, bántást kap. Neki mindenhol minden a másé, semmi sem az övé, még a neve sem.

Ebben a műben az író a tisztaság és jóság kiszolgáltatottságát írta le zsoldárookra szedve, hiszen nem lehetett másképp hallatni a szegénység, az ítélet, a kivertség, a felháborodás hangját, csakis zsoldárokból szedve. (MÓRICZ 1972)

Móricz érzéseit az általa adott „beszélő nevek” is elárulják. A regénybeli Csöre „nevelőszülei”: Dudásék (Dudás megrontja a kislányt), Szennyesék (többféle erkölcsi rossz mellett utalva a trágárságukra is, az általuk tönkretett, istállójukban lakó bácsika szerint: Piszok és Piszokné), Verőék. (BALÁZS 2016: 82)

3.2 Fejezetek a regény befogadástörténetéből. A regényt értelmező kritikák, tanulmányok

Az Árvácska Móricz Zsigmond egyedülálló alkotása, amely tökéletesen fel van építve. A regényről szóló írások így vélekednek. Valamint ez az egyik legkülönlegesebb az író regényei közül, amit többen újraértelmeztek. (BARANYAI 2006:84)

Miután megjelent az Árvácska, nem fűztek hozzá olyan kritikát, mint az író szeretne volna, nem írtak és nem beszéltek róla. Bukott regénynek tűnt. Az ekkoriban íródott értékelésekből az derült ki, hogy a műben meglátták a szociális problémát, amelyet az író szemléltetni akart. De nem konkrétan az árvák életével, sorsával szeretne volna megismertetni az olvasókat Móricz, hanem a falu különböző társadalmi rétegeinek életével. Az író legtöbb művében a társadalmi problémákat elemzi, ebben a műben pedig rátér az alkotás szerkezeti és világképi jellemzőire, nyelvi megformáltságára. (BARANYAI 2010:194)

Móricz Zsigmond nemcsak egy megrázó történetet osztott meg az olvasókkal, hanem azt remélte, hogy a társadalomban mély benyomást kelt majd a regénye az árvákhoz való hozzáállás kapcsán. Szerette volna, hogy észrevegyék és meggondolják, hogyan bánnak az ilyen lelencekkel. Remélte, hogy az állam kézbe veszi az ilyen gyerekek sorsát, és hogy megvalósul az értékes nevelés azáltal, hogy a gyerekeket tiszta, szép, gondos körülmények között tartják. Később sok más író igazságként értelmezte az Árvácska című kisregényt, valamint valós tényként.

Árvácska életét a jellemek és az igazság diktálták. Ez azt jelenti, hogy Móricz Zsigmond Csibéről, azaz Erzsiről mintázta Csörét. Az ő életét mutatja be ez a mű valójában. (BARANYAI 2006)

Az Árvácska az önéletrajz műfajához kapcsolódik. Ez a kisregény nem a fantázia szüleménye, hanem minden mondatának köze van a valósághoz. Viszont ezt az állítást megcáfolták, mivel a regényben meghal a főhős, valós eseményeket leíró önéletrajz esetében azonban elképzelhetetlen ilyen dolgot leírni.

Balassa Péter szerint az antifikcionális kritika ellenére éppen az élőbeszédszerűség hangsúlyossá tétele és a világszimuláció illúziójának megteremtése teszi a fiktív bemutatás és alkotásmód részesévé az Árvácska szövegét. Az Árvácska tehát egy saját inerjúsorozatnaka lejegyzett változata, amelyben a történetközlő spontán formálja a történetet és a történet lejegyzője pedig leírja azt a maga szerkesztői-, nyelvi- és tempóérzéki képességeinek segítségével. Ez a mű egyszerre érvényesült az alkotás

szociális üzenetet hordozó életrajzi beszámolójaként és az írói alakítás nyomán születő, fiktív szöveggént való olvasásnál. (BARANYAI 2006:87)

Tehát kétféle módon közelítheti meg az olvasó a kisregényt.

Féja Géza úgy jellemzi ezt a művet, hogy kifejező formát teremtett, amely az élményt a legfontosabbnak tartván az események pontos időrendjét nem is tartja olyan fontosnak, így nem szükséges ilyen módon bonyolítani a dolgokat. (FÉJA 1941)

Az Árvácska nyelvi-esztétikai teljesítménye alapján képes egy olyan elbeszélésszerkezetet létrehozni, amely a szövegépítkezés különböző szintjeit állítja a jelentésképzés szolgálatába.

Érdemes először is megfigyelni a kisregény kezdetét, amely sok szempontból meghatározza annak egészét. A bevezető képsorok összegzik az olvasási lehetőségeket. Ezekben a sorokban észrevesszük a tájleíró jelleget, amely jellemző a realista prózára, ami a világábrázolási módszereivel mutatja meg az események térbeli és időbeli szövegekörnyezetét. (BARANYAI 2006:88)

A kisregény első mondata elég tömör, kétségeket ébresztő: „Hajnal a pusztán.” (MÓRICZ 1991:5)

A pusztaság mint a térbeli határtalanság és lezárhatatlanság metaforája kialakítja az örökkévalóságnak és a változatlanságnak az elképzelését. Így egy általánosabb példázat köré épülnek az események a kisregény során.

Ezt erősítik a következő mondatok is, melyek bizonyos teremtéstörténeti elbeszélésekre mutatnak: „A kemény és örök nap úgy ébred az ég és föld színén, mint az idétlen tyúk éretlen tojása. Vörös és sárga fények ömlenek át rajta, ropogva, a hajnali kék ködbe. Még nincs mész a tojáshéjban, a nap bizonytalanul elnyúlik, szinte szétfolyik; odaütött tojás a barna serpenyőben.” Az író itt rávilágított arra, hogy az isteni rendhez képest valami tökéletlen, emberi befolyás alatt lévő területen fog zajlani az elbeszélés. Erre utal a tojás is az odaütött serpenyőben. Az olvasó észreveheti, hogy a történet az ember világlétesítésének eredménye. (MÓRICZ 1991)

Aztán következik a tanya leírása, ami által kijelölődik egy pont a mindenségben, ahol kezdődnek a cselekmények: „Kis tanya a végtelen pusztán. Mesebeli házikó; megfeketült nádfedelét sötét moha lepi, gerincét szétrúgta a gólya meg a szélvész, vályogfala bármilyen vastag, mégis úgy hajlik, mint a pöfeteg gomba, egyszer csak ráborul a benne lakókra, de az messze van még, majd valamelyik viharos téli éjszakán.” (MÓRICZ 1991:5)

A tanya leírása jól indul, bár már rögtön gondolhatjuk, hogy nem minden olyan szép és jó. Ezt bizonyítja a „megfeküdt nádfedél” és a „pöfeteg gomba” kifejezés. Így az olvasók elvárásai nem feltétlenül teljesülnek. (BARANYAI 2006:88)

Ezek után folytatódik a bevezető mesei boldogság leírása: „Ma még boldog a tanya. Itt minden csak szép lehet, csak jó lehet, és megelégedett. Emberállatok ősi lakhelye. Kerítés semerre, nyoma sincs, minek? A legközelebbi tanya is úttalan távolságban van. [...] Milyen jó volna itt élni, itt megnyugodni. Milyen jó volna itt gyermeknek lenni.” (MÓRICZ 1991:5)

A „szép lehet”, „jó lehet”, „jó volna” kifejezések is az ironikusságra utalnak. „Milyen jó volna itt gyermeknek lenni.” Ez a mondat is ironikus, szinte karikatúra jellegű azután, miután megismerjük Csöre életét. A továbbiakban megjelenik az ember is az elbeszélésben: „Kislány áll a mezőben, parányi csöppség, a roppant ég alatt, két kicsi keze fejével az álmot dörzsöli szemeiből, ott áll, ahogy Isten megteremtette, ott áll mezítelen a felfelé bámészkodó nap alatt. Még a madarak is csak most ébrednek, s mindjárt vígan ficserékelnek, a kis embercsirke duzmaszkodva csak áll, csak áll. Vékony kis barna teste mint valami kis állat, harmat hull rá.” (MÓRICZ 1991:5-6)

A mezőn lévő gyereket úgy állítja be az elbeszélő, mint aki a teremtés során része lett a világnak. A mezítelenséget, a tisztaságot, mint Isten előtt való megállást kapcsolja az alakjához. Móricz érzékelteti, hogy ez a történet egy tanyán megy végbe, mivel tájnyelvi elemeket használ, amelyek szorosan kötődnek a falusi létezéshez. Borián Elréd Árvácskát az Édenből kiűzött Évához hasonlítja. A kisregény főszereplője tehát olyan személyiség, aki nem tudja, hogy miért létezik, mi célból jött a világra, bűnös-e vagy büntelen. A műben a létezésnek a feltételeit láthatja meg a befogadó. (BARANYAI 2006:89)

Az Árvácskát a változatlanság és az időtlenség jellemzi. Nem tudja meg pontosan az értelmező, hogy mennyi időt ölel fel a kisregény, viszont Csöre fontosabb életeseményei reális időkeretek között vannak. Az iskola megkezdésének többszöri elhalasztása lehetővé teszi a különböző változásokat, amelyek kényszeresen történtek meg. (BARANYAI 2006:91)

Árvácska három családhoz került összesen, s mindhárom családnál ugyanúgy jelen van a rossz bánásmód és egyik helyen sem volt esély a körülmények változására. Bármelyik helyre került, mindig azt érezte az olvasó, hogy még jóra fordulhat Csöre helyzete, jobb körülmények közé kerül. Szennyeseéknél megmutatkozik a család gazdagsága, amely igencsak kecsegtető körülmény egy szegény kis árva gyerek számára. Az „anya” saját ágyában fekteti le a kislányt, s esélye lehet arra, hogy iskolába menjen. De itt is verések és megaláztatások érték. Mikor pedig Verőékhez került, akkor eléggé

bizonytalan és féltékeny volt, bár itt is felmerül a boldogság elérése utáni sóvárgás. (BARANYAI 2006:91)

Az elbeszélés az élet és a halál keretei közé van helyezve. A kezdet és az elmúlás nemcsak a főszereplőre, hanem az egész világra vonatkozik. A műben megjelennek különböző bibliai események, amelyek rámutatnak az életre és a halálra. A mű végén a tűz.

Apokalipszist idézi, amely egybeesik a karácsonnyal, így a kezdet és a vég, a születés és a halál megdöbbenően egybeesik. (BARANYAI 2006:91-92)

Fontos megvizsgálunk a narrátori szerepet is a műben. Az Árvácska narrátora nem az átlagos, nem a megszokott történetmondó, nincs egységes látása és egységes beszédmódja. A narrátor a kislány szemszögéből látja az eseményeket a regény túlnyomó részében. Azonban a történetben az elbeszélő más szereplők szemszögéből is beszél: a felkelő Nap nézőpontjából, Dudásné nézőpontjából, ahogyan abban bízik, hogy a gyerekek megbecsülik a ruhájukat, s erre fel is szólítja őket, hiszen nehéz világban élnek. Tehát az olvasó több szemszögből, több szempont alapján gazdagodhat információkkal. (BALOGH 1942)

Az Árvácska szövege tehát tudatosan meg van formálva, hogy az olvasó mélyen átélje, s elképzelje ezeket a jeleneteket, meglássa a szenvedéseket. A szenvedésekkel kapcsolatban fontos azt megfigyelnünk, hogy a kisregény hogyan beszél, illetve hogyan hallgatja el a szexuális történeteket, vétségeket, melyeket főhősünk ellen követtek el. Árvácska szexuális megrontását csak mellékesen megjegyzik a műben:

„...rögtön látta az apának a szeme és az arca eltorzulását, és még sohasem nézett rá így ez a Dudás apa, aki ölelgetni és tapogatni szokta őtet, és azt mondta, hogy azt nem szabad megmondani az anyjuknak, s ő nem is mondta meg...” (MÓRICZ 1991:17)

A továbbiakban sincs konkrétan részletezve, hogy mi is történt akkor. Mikor a kislány elkezd az öreg bácsikának mesélni, hogy mit tett vele Dudás, akkor nincsenek konkrétumok leírva, csupán a hallgató, azaz a bácsi reakciója jelenik meg, ahogyan rácsodálkozott mindezekre. (BARANYAI 2006:92-93)

A bácsi rendkívül meghökkent: „Akkor a gyerek továbbmesélt, s az öregnek felakadt a szeme. Még a nyál is megeredt az ínye közt, úgy meg volt rémülve. A vér felszállott a sápadt arcába, leszállott megint meg újra, kékült-zöldült azon, amit a kislány mondogatott...” (MÓRICZ 1991:83)

A kislány megrontásának története azonban nagyon hamar elfelejtődik, hiába a csendőrök is tudomást vesznek róla. Amikor megtörtént ez a szörnyű esemény a narrátor a Kadarcs István és Árvácska közötti beszélgetést közvetlenül mutatja meg. Ám attól

kezdve, amikor Kadarcs feltesz egy fenyegető kérdést, leáll a beszélgetés, s a narrátor a testvérekre fókuszál, ahogyan meghallották Árvácska sikoltását. Ezután az olvasók meg sem tudhatták, mi történt valójában, csak sejtetik a különböző kifejezésekből és Árvácska beszédéből. A karóba vágás és a vérzés alapján lehet következtetni a meggyalázás borzalmára. A narrátor nem tud, vagy nem akar részletes beszámolót tartani, érzékelteti az olvasóval, hogy a szenvedés az Árvácské. (BARANYAI 2006:93)

3.3 Az árvaság maga a kiszolgáltatottság Móricz Zsigmond Árvácska című kisregényében

Az elsőtől a hetedik zsoltárig mindenhol találkozunk a műben olyan részletekkel, ahol felszínre kerül az árvaság miatti kirekesztettség, megalázás. A mű főhősét minden formában akarva akaratlanul szembesítik nehéz sorsával.

Az elsőtől a negyedik zsoltárig a Dudás családnak van alárendelve a kislány. Ennél a családnál a gyerekek is kirekesztik, kihasználják. Nem számít egyenlő félnek. A játékokból sem veheti ki a részét, csak szolga számba veszik. Csörének szólítják, már a neve alapján is észrevehető, hogy nem veszik emberszámba, mivel nincs rendes neve, akkor nem is jelent semmit, csak egy állami.

Az eleve nehéz helyzetű családba bekerült árva sorsát jobban megnehezítik. Az államtól kapott dolgaitól is teljesen megfosztják. Enni nem kap rendszeren, ruháit is a többi gyerek hordja. Neki nem szabad, mert neki nincsenek szülei, akkor neki nem jár semmi, csak a munka. A kislány tudja, hogy neki jár a ruha és a jobb bánásmód, de nem tehet ellene semmit, mikor szóváteszi akkor csak megverik.

„- Az az én ingem. Kedves anyám, az az én ingem. Kedves anyám az én ingemet teszi rá a Rózsira.

- Hallgatsz-e? Nézd csak, hogy visszagyütt, ahelyett, hogy menne munkára a kis disznó, né csak. Hol a répalevél? Fogod be a szádat?”

Próbálja keresni a szeretetet, de nem tapasztalja sehol. Ő naivan elhiszi, vagy legalább is reméli, hogy olyan családba kerül, ahol szeretik és nem csak kihasználják, de hiába.

Dudáséknál minden gyerek iszik tejet, Csöre nem szereti. Számára a tej is olyannak számít ami az anyasághoz fűződik, csak akkor ivott tejet mikor a Kadarccsal való zűrös találkozás után édesanyja vigasztalja. A tej is egy olyan motívum a műben ami az anya és gyerek közötti „kapocsként” szolgál. Kadarcs is azért tudott elbánni vele, eleinte büntetlenül, mert a kis államinak senkije nincs, aki megvédené, vagy felelősségre vonná

azt aki megtörte a gyermeket. Csöre előtt nincs szülői minta, azért olyan vad és eleven, mert nem nevelték kellőképp. Nincs tisztában azzal, hogy mi is történik vele, az ételt is minimálisra szabják neki, állati számba veszik.

„pléhtányéra van, mint a kutyáknak, abból kell neki enni, a csorba, lepattozott, mosogatatlan pléhtányérból, hogy el ne törjön egy cserepet vagy porcelánt.”

Ő ennek ellenére is ragaszkodik és tart a családtól, még ha észleli is a kivételezést, azt gondolja valahol ez a normális.

„A kislány kezében vessző volt, a vessző vége háromfelé hasadva, azzal csápolta a tehenet, a tehen ügetve ment, és ő szaladt utána, s tovább csapkodta.

Tele volt a szeme könnyel, de már nem is tudta, miért, mitől?”

A kislány nem viselkedhet úgy mint a többi gyerek, neki nem szabad, hiába ő dolgozik a legtöbbet és lelkiismeretesen, mégis azt érzi, hogy ha nem úgy lép is kikap.

Mindig szidják, csúfolják, éreztetik vele, hogy nem odavaló.

„... Neki odahaza nem szabad, csak a többi gyereknek szabad ötet szidni, de neki mindig hallgatni kell, mert ha ő megszólal, akkor már abból rögtön baj van...”

Mikor dinnyét lopott Csöre, azért is durván elrendezték dudásék, paraszat tettek a kezére, így tanították, hogy neki semmihez nem szabad nyúlni, mert neki semmije nincs.

„Itt neked minden a másé; mert itt szabad elvenni akármit a Rózsikának is, Julikának is, Mariskának is, mindenik itthon van, tudod kisfiam, de neked semmit se szabad elvenni, tanuld meg, hogy neked sehol a világon semmit se szabad elvenni, mert neked nincsen semmid. A bőröd, az a tied, de egyebed neked nincsen.

- *Ingem van - mondta sírásban Csöre.*

Erre Dudásné rettenetesen megdühödött, és elfelejtette a kedves szép szavakat, amiket mondott:

- *Mi van neked? Mi van neked? - s megragadta a gyerek fejét kétfelőlről és megrázta. - Mi van neked, te bitang?...*

- *Ingem! - visított a kislány.*

- *Uhh, ez a kígyó. Hát érdemes ezért az álnokért az embernek tűzhalálra adni magát? Mikor ennek most is azon jár az esze, hogy mije van, a bűdös dög.*

- *Maguknak van dinnyéjük, nekem meg van ingem - toporzékolt a kislány -, de maga*

Rózsira adja az én ingemet, amit nekem hozott a naccsága.”

Csőre minden erejét abba vetette, hogy egy apró részét érezhesse az anyai szeretetnek, amit nem igazán kaphatott meg. Néha-néha sajnálatból talán kapott néhány enyhébb intelmet, amit ő már kedvességnek észlelt.

„Egyszer rokonok jöttek, szekérrel; azon nagyon csodálkozott: rokon is van a világon? Neki nem volt se anyja, se apja, se semmiféleje, rokonja se volt, ezeknek a gyerekeknek volt apjuk is, anyjuk is és még rokonjuk is. Nagyon igazságtalannak találta.”

Csőre annyira el volt nyomva minden emberi normától, hogy már nem is vett tudomást arról, hogy mennyit gürcöl a semmiért. Lelkiismeretesen végezte a rá kiszabott feladatot, persze félt, hogy nem jól teljesít és akkor megint kikap, de mégis bármire képes volt, csak egy kis szép szót vagy anyai kedvességet kapjon.

„nem mert ő enni, csak dolgozni, pedig attól is félt, hogy ha dolgozik, ha nem jól csinálja, azért is kikap, hát még ha megenné az ételt, hiszen neki az nem jár.”

Mindig mondogatták neki, éreztették vele, hogy ő nem érdemel semmit, és mindig mindenki csak haszonként fogja befogadni. Minden áron próbálták azt a parányi reményt is kiűzni a kis Csöréből.

„- Mindenki államit akar. Más is van ilyen állami, mint te. Pénzért akárki lesz egy államinak a kedvesannya! Buta.”

Próbálták elhíttetni vele, hogy az állami gyerekek nem érdemelnek szeretetet. A következő családnál sem jobb a helyzete, Szennyesék is állandóan dolgoztatják. Már első nap legyes ételt kap. Hiába hasznot húznak Árvácskából, nem jutalmazták semmivel, a vasárnapi húsleves helyett csak aludttejet kap. Amit Pösze (itt már az a neve) rossz néven vesz, mivel tudta, hogy az lesz a vasárnapi ebéd és ő mégsem kap belőle, szomorú miatta, otthon szóvá is teszi.

„- De a fene rágja meg - kiáltotta el magát Szennyes Ferenc -, azt nem tűröm, hogy a gyerek meg legyen csalva. Meghallják a szomszédok, elbeszéli mindenkinek, hogy vasárnap se kap rendesen kosztot.”

Kapott végül levest, de mikor elment a gazda otthonról, akkor járt a verés is, mert elárulta az asszonyt, akit szidott az ura Pösze miatt.

Itt találkozik Pösze a sorstársával, az öreg takáccsal, Ferenc bácsival, akit mindenétől megfosztott a család és szolgaként él a portán. Pösze és ő mint két elveszett lélek élnek szennyesékkal, persze az öreget nem kínozzák. Zsaba Mária luggal mossa a kislány fejét, veri az olvasóval, beszakítja a fejét a szegedi papucsával, beteges módon üti. Majd megszállja valami és elengedi a kislányt az öreggel templomba, nagyon örült neki

Pösze, mert még nem volt, nem tudta mi az. A kislány szerette a takácsot egyedül ő nem bántotta, sokat beszélgettek egymással.

„Mikor lassan mentek az úton, azt mondta:

- *Kedves bácsika, én is olyan vagyok, mint a Jézus, mert nekem is az Állam ad sebeket a kezeimre és a fenekemre, mer az Állam adott oda Zsabamárinak, hogy verjen.*

- *Fiam - mondta az öreg ember -, akinek az Állam a dajkája, annak kétszer is meg kell gondolni, ha meg akar születni. Minek jöttél te a világra az Állam nyakára, te is, te kis bolond.”*

A kis árva teljesen máshogy látta a világot, mint azt más emberek, eleve gyerek szemmel minden más, de az ő szemével még annál is sokkal másabb volt. Nem tudta milyen gyereknek lenni, szabadnak és gondatlannak, csak nyomorult és nehéz sors jutott neki. Enni is csak kint a küszöbön kapott, ott várta az ételt a kutya mellett.

„Még az a jobb neki, szegénynek, ami el van hajítva a ganéjba. Nem vót erre még soha senkinek gondja. Kegyetlen emberek markába vót e mindig.”

Nemsokára született Zsaba Márinak egy gyereke, akit ha Pösze nem jól ügyelt azért is kapott.

Az asszony kezdett félni mikor tudta, hogy az öreg beszélt a csendőrökkel, próbálta a kislányt faggatni, félt, hogy valami rosszat mondtak rá. Nem akarta Szennyyesné, hogy kiszivárogon, amit tett az öreggel meg amit a kislánnyal is művel, ezért mérgezett tejet küldött a vén takácsnak, hogy az ne tudjon panaszkodni. Ugyanezt megpróbálta Pöszével is, de nem sikerült, a kislányt Szennyyesgazda visszavitette a naccságához, félt, hogy a felesége elteszi lábálól a kis államit, sajnálta.

Már a harmadik családhoz került a kislány, Verőékhez. Itt még először nem is volt olyan rossz dolga. Aztán itt is dolgoznia kellett. Már korán reggel küldték disznót legeltetni.

„Mások is legeltettek ott a fűvön, de senki se annyit, mint ő, mert nem mindenkinek volt állami gyereke, a maguk gyereket pedig mégis sajnálták az édesanyák kínozni vele, hogy akár esett, akár fűjt a téli időben, mindennap ott legeltessenek, meg nem is tették meg, mert a gyerek az anyjának meg tudja tagadni az engedelmisséget, csak a szegény kis állami nem.”

Nem csak azért kapott a kislány, mert rosszul ügyelte a disznót, de még azért is mert nem tudott rendesen beszélni, mindegy volt miért csak verjék.

„. Minden szülőknél másért verik az államit. Dudáséknál ezér, Szennyyeséknél azér. Itt meg a csúnya kiejtésért, pedig ezek a németek igazán nem is tudnak magyarul,”

Erre a portára is csak cselédnek vitték haza, volt a családban egy kislány, Diti, de ő soha nem dolgozott, itt aztán minden formában megmutatták a kislánynak, hogy mi a különbség egy árva és egy saját gyerek között. A lelki kínzás minden fokozatát átélte.

„Ő a hideg konyhában el nem tudta képzelni, mi lehet bent a jó melegben. Mert neki már be kellett menni mindig sötétben, mikor még mindenki aludt, és meg kellett rakni a kályhában a tüzet, de abban a pillanatban, mikor már az égett, neki ki kellett menni a szobából, és a konyhában kellett üldögölni, vagy mehetett ki a hóba, az szabad volt, de bent nem volt szabad a meleg kályha mellett tartózkodni”

Hiába jó módú család volt, a Árvácska mégsem részesült semmi jóból.

Ajándékokat sem kapott, azt sem tudta mi az. Ő csak láthatta más mit kap, de ő egy szem cukrot nem kapott, Diti szándékosan bántotta. Dicsekedett a holmikkal, amit a

Mikulástól kapott. Árvácska azt sem tudta mi, vagy hogy miért van.

„hát téged nem szeret a Mikulás? Fúj disznó minek is szeretne egy ilyen rothadt államit. Zabigyerek. Ki adna ennek cukrot.”

Mikor Diti vitte magával a faluba, akkor is csak azért, hogy tudja kínozni, mutogatni, ő ette a cukrot, de nem adott belőle.

„- Mit, neked nincs anyád, még te is cukrot akarnál?”

Még karácsonykor sem voltak vele kíméletesebbek, boré kellett mennie éjjel, és csak kintről nézhette milyen szép bent a melegben, milyen kellemes is lehet, de ő nem érezhette.

„A kis Árvácska elkedvetlenedett. Akkor kinyitotta valaki az ajtót, s amit odabent látott, attól még a szeme is elkáprázott. Ott volt az asztal közepén egy csudálatos ezüstfa, csupa fehér és csillogó tarka szépség. És égtek rajta a villanygyertyák, mert a gépész felszerelte villanygyertyákkal, hogy nekik ingyen volt a villany.

- *Mit bámulsz, te marha, hát még nem láttál ilyet?*

Árvácska elkezdett sírni, s azt mondta:

- *Még nem láttam.*

Erre mindenki nagyon elkezdett kacagni, hogy milyen hülye.”

Igazán szívszorító pillanat ez a rész a műben, Árvácska nem vágyott úgy igazán semmire, csak szeretetre és még karácsonykor sem kapott egy apró kedvességet sem. Az emberek kegyetlensége teljesen megtöri a kis árva lelkét. Egy ilyet elolvasni is elég elszomorító, átélni pedig borzasztó.

„Ki kellett menni az udvarra, és ott kellett neki ácsorogni a setétben.

Nagyon szomorú lett, meg a szél is fújt. Lassan kinyitotta a kis kamra ajtaját, bement a szél elől. Ott megkereste a kis gyertyát, meggyújtotta, és imádkozott az édesanyjához:

„Édesanyám mondd meg Jézuskának küldjön nekem valami szép ajándékot, mert nincsen, aki nekem adjon, mert én csak egy kis állami vagyok, és nehéz volt a kosár, pedig egy jó ember segített hozni.”

Nem mehetett be a vendégek közé, kiküldték értelmetlen feladatot adtak neki, járkáljon.

Árvácska szót fogadott, kiment háromszor körüljárta a kutat, akkor visszafelé ment a házba. Azt hitte, hogy az édesanyja már meg is jelent a nagy fényességben, s a ház eresztét látta, hogy csak úgy lobog és ragyog, mint az igazi karácsonyfa, és szikrázik is. De nem gondolt semmire, hogy tűz van; neki most be kell menni, gondolta, hát be is ment.

Ezzel véget is ért a kis árva élete.

„Elmúlt a hangjuk és a mozgásuk elmúlt a rosszaság és elmúlt a kegyetlenség. Minden békés lett, átalakult, másfajta valamivé az egész élet. A nyelvekből üszök lett, s a sértegetésekből füst és pára.”

IV. Móricz Zsigmond Légy jó mindhalálig

„- Vagy más egyébre akarod te tanítani az emberiséget?

Misi lopva nézte, nézte a bátyját, újra könny öntötte el a szemét, s összekuporodott, mint egy kis giliszta, s egészen halkán és egészen csendesen azt rebegte:

- Csak arra, hogy légy jó... légy jó... légy jó mindhalálig...”

4.1 A mű keletkezése

A regény az író zaklatásainak hatása alatt jött létre, a múltját vállaló író lírai vallomása. Emberségét és tisztaságát mutatta fel benne a vádakkal szemben, s csak közvetve ábrázolta az ellenforradalmi gonoszságokat. Egyéniségét, jellemét, múltját és hitét ábrázolja egy gyermek, Nyilas Misi kollégiumi diák életében, aki valójában maga az író. Ebben az 1920-ban keletkezett regényében Móricz Zsigmond a nemzeti katasztrófák utáni mély válságát fejezte ki, a gyermeki szív” érzékeny rezdüléseivel jelezte saját életérzését.

A forradalmak után először a Légy jó mindhalálig (1920) jelent meg. Kritikai realista műként, pszichológiai remekként és a legjobb gyermekregényként szokták méltatni, pedagógiai tanulságait s a múlt szegénydiákjainak a kapitalista társadalommal való összeütközését fejtegetve.

A kollégiumi nevelésről, a századforduló Debrecenének tanáraitól, diákjairól és csendesen züllő urairól nemigen beszél művészi szinten máig sem írás, és valóban a legjobb gyermekregény, mely nem kívülről, nem felülről, nem egzotikumként, s nem is különös kamaszokat rajzol, mint a modern törekvésű gyermekregények legtöbbször, hanem egy fakadó jóságú, jeles rendű szegény diákot, teljes azonosulással. De mégsem gyermekregény a Légy jó mindhalálig: szerzője csodálkozott rajta, hogy az olvasók elfogadták egy kisfiú történetének és Debrecen kritikájának. Csodálkozott, hisz a Légy jó mindhaláligot ugyanazzal a "fájdalmas és összetört lélekkel írta az összetört forradalom után", 1920-ban, mint a Magyar fa, a Misanthrop és az Éjféli görcsök fojtott zokogású verseit és a Dózsa-dráma fejezeteit.

A támadásokra és vádaskodásokra, melyek a hatalom részéről érték, nem felelt; igazáról, szenvedéseiről és régi eszményeihez való hűségéről műben vallott. Egyéniségét, jellemét, múltját és hitét mutatta fel egy gyermek sorsában, hajdani kisfiú-magába vetítve. A kis Nyilas Misi csalódása a felnőttek világában a felnőtt Móricz Zsigmondé, övé a

regényt felhőző szomorúság és tanácstalanság, és övé Nyilas Misi jósága és emberséget hirdető elszántsága is.

A Légy jó mindhaláligban Nyilas Misi lesz a győztes: megtalálja a sötétben is szívárványozó ígét, a jóságét. Nem a forradalom szava ez, hanem a hűségé és a vállalásé, s benne van a forradalom eszményeiben való hit is. Nyilas Misi kintől fuldokolva búcsúzik Debrecentől, hogy többet vissza ne forduljon, s az emberiség tanítója akar lenni. Móricz Zsigmond is újra akar kezdeni mindent, illetve folytatni azt az utat, amelyen gyermekségében elindult, a tisztaság és igazság útját.

A Légy jó mindhalálig folytatásaként reklámozott Kamaszok, amelyet 1925-ben kezdtek el folytatásokban közölni a Nyugatban. Nem meglepő, hogy ez a befejezetlen mű alig-alig ismert darabja az életműnek, hiszen négy rész megjelente után, a 21. számban abbamaradt, a folyóirat sajátos, az olvasói érdeklődést felcsigázó gyakorlatát követve egy félbevágott mondattal: „*Ingerülten, bal kezével intett neki, hogy*”. (Szilágyi 2005: 54)

4.2 Bevezetés a regény világába

A történet Nyilas Mihály, egy szegény debreceni kisdiák életének szörnyűségeit foglalja össze. Mihály családját egy nagy szerencsétlenség érte, melynek következménye képpen földönfutóvá váltak. Az apja ács lett és nagyon keményen dolgozott, hogy minden nap ételt tudjon rakni gyermekei elé. Misi diák volt és neki megadatott az a szerencse, hogy ellentétben a többi testvérével a debreceni gimnáziumba járhatott. Félénk gyerek volt, aki majd elájult még attól is, ha a nevét kimondta valaki. Gyenge volt és mindenkitől félt, különösen Böszörményitől, aki egy nagydarab gyerek volt és mindig elvette a festékét.

Nem rendelkezett sok önbizalommal, ezért mindig félt a tanárokkal beszélni.

Egy nap az egyik idősebb szobatársa felajánlott neki egy munkát, amivel pénzt kereshet. Egy vak öregembernek kellett minden este öt órától hat óráig felolvasni. Ebből havonta három forintra tett szert. Ez nagyon jól jött neki, mivel így segíthetett szegény családján. Később Gyéres tanár úr, a latin tanár, megbízta azzal a feladattal, hogy tanítsa Doroghy Sándort, az egyik osztálytársát számtanra és latinra. A tanításért havonta két forintot kapott és ennek következtében egy kicsivel nagyobb lett a tekintélye az osztályban, de ez nem segített az önbizalomhiányán. Egy délután, mikor befejezte a felolvasást, az öregember adott Mihálynak egy forintot, és azt mondta neki, hogy tegye meg a lutrira, más néven lottóra.

Meg is tette, de a szelvényt elvesztette és emiatt később nagy bajba került. A barátai azt feltételezték, hogy a szelvényt ellopták, és titkos nyomozást indítottak, de nem sikerült

elkapni a tettest. Híre ment a városban, hogy valaki elvitte a nyereményt a lutriból egy nyerő szelvénnel. Ennek hallatán az egyik barátjának az apja bejelentette a rendőrségen, hogy ellopták a szelvényt, amin négy nyerő szám volt. Másnap Misit hívták az igazgatói irodába, ahol két rendőr kérdésekkel várta. Az igazgató nagyon mérges volt Misire, amiért bajt hoz az iskolára és rontja az iskola becsületét. Mondta a rendőröknek, hogy nem léphetnek be az iskolába, mert benne van a szabályzatban, hogy hivatalos hatósági személy nem mehet be. Misi elmondta az igazgatónak, hogy mit dolgozik, és az elveszett lottószelvény történetét. Legnagyobb meglepetésére másnap reggel is hívták az igazgatóhoz. Az irodában ott volt Viola kisasszony, Doroghy Sándor nagynénje, aki panaszkodott az igazgatónak egy szerelmes levél miatt, amit Misi kézbesített Viola húgának, Bellának. Bella a levél elolvasása után megszökött hazulról és Viola ezért Misit okolta. Az igazgató szerint nem Misi tehet róla. Megfenyegette Misit, hogyha még egyszer be kell hívnia, akkor nagy baj lesz. Szegény kis Nyilas nem tudott senkihez fordulni, mert senki nem értette meg, még az igazgató sem. De jött a nagy baj, mert másnap kora reggel már megint az igazgatói irodában találta magát, de most egy tanszéki tanács előtt. Csupa ellenséges arcú tanárral állt szemben, akik mindenféle kérdést tettek fel neki a lutrival kapcsolatban. Megmutattak neki egy hamis levelet, melyben az állt, hogy eladta a lutri szelvényt Török Jánosnak, aki a szerelmeslevelet küldte Bellának. Misi tagadta, hogy eladta volna a szelvényt tíz forintért, de a tanárok nem hittek neki. Azt állították, hogy a tíz forintot italra költötte, sértve az iskola szabályait. Erkölcstelen léleknek nyilvánították és kiküldték a teremből, amíg eldöntik további sorsát. Amíg Misi kint várt, megérkezett Géza nagybátyja, és neki elpanaszolta, hogy milyen rosszul bánnak vele és hogy ő többet nem akar lenni debreceni diák. Erre a nagybátyja bement beszélni a tanáccsal, mialatt Misi nagy bánatában egy versecskén töprengett. Mikor kijöttek a tanárok, az igazgató úr megdicsérte Mihályt, hogy nagyon jó és szorgalmas gyerek, de erre ő azt felelte, hogy többet ebbe az iskolába nem fogja betenni a lábát. El is ment a nagybátyjával rögtön, és mindent otthagyt, kivéve egy szép bőrkötésű könyvet, amibe a versét akarta beleírni. Még egy pár hetet Debrecenben kellett töltenie, mert megbetegedett. Betegsége alatt megtudta, hogy megkerült a pénz, amit Török János elvitt, és a fele, azaz ötven forint, az övé. Amikor meggyógyult, azt mondta a nagybátyjának, hogy az emberiség tanítója akar lenni, ami alatt azt értette, hogy költő szeretne lenni, és arra szeretné tanítani az embereket, hogy legyenek jók mindhalálig.

Eleinte még rendkívül büszke a kollégiumra. A város, Misi és a társadalom külső kapcsolatait, látogatásai révén tárul fel előttünk. Sokatmondó a házak, lakások

elhelyezkedése, mérete. Pósalaky úr, a nyugalmazott tanácsos az elmúlt szép idők képviselője, a város köztiszteletben álló régi polgárainak egyike. Szikszay Lajos bácsi is makulátlan tisztességgel szolgált (számvevőként) évtizedeken át, egy leltárhiány ürügyén mégis félreállították – panamák, csalások sejthetők a háttérben. Török bácsi, a becsületes, nyugdíjas tanító (most is bújja a könyveket”, olyan jól senkivel sem lehetett meglenni, mint a bácsival”) már régóta szegénységben él, ad a becsületre (megfizeti fia után a kárt). Török János és Doroghy Sanyika apja a felelőtlen, talajvesztett dzsentrit képviseli. Kiemelkedni ezekből a süllyedő családokból legfeljebb a fiúgyermeknek volna esélye – ha tanulna (Sanyika). A nők, pl. Török Ilonka és Doroghy Bella helyzete kilátástalan, a szegénységből egyetlen kiút kínálkozik számukra: az érdekházasság. (Bella kérdése, mely a boldogsághoz való jog és az erkölcs ellentmondására mutat rá, különösen összekuszálja Misit.) A házasság Bellának mesés-romantikus fordulattal sikerül – a többieknek nem. Török néni és Gimesi nagymama jóságos zsörtölődéssel végzi a munkáját, belenyugvással éli életét. A legtagabb szféra: a magyarság sorsa. Nagy úr kezdi el felnyitni Nyilas Misi szemét népünk múltjára és jelenére, a jóságos földrajztanár őstörténeti előadása ad még nagyobb kultúrtörténeti távlatokat. "Nincs itten semmi baj ebben az országban: csak a politika" – véli Nagy úr. (Móricz mottója két évtizeddel a Légy jó mindhalálíg írása után, a második világháború idején szerkesztett folyóiratán ez lesz: "Hagyd a politikát, építkezz!") A program adott: „Magyarország Európa belső kertje lesz, meg kell építeni itt az egyenlőség, szabadság, testvériség igazi hazáját; dolgozni, tanulni, építeni”!

4.3. Nyilas Misi személye

Nyilas Misi – kollégiumi kisdíák, Móricz Légy jó mindhalálíg c. regényének központi alakja. A naiv, csupaszív kisfiút néha vaskos tréfákkal ugratták diáktársai a híres debreceni kollégiumban, de eszével kivívott némi tekintélyt, s a tanárok is kedvelték. Szegény sorsú lévén hozzásegítették némi keresethez: újságot olvasott fel a vak Pósalaky úrnak, és korrepetálta egyik osztálytársát. Meg-meglátogatta a Török családot, ahol előző évben lakó volt, s ahol szívesen látták. Egy ízben Pósalaky úr pénzt bízott rá, hogy tegye meg a lutrin. Az elismervényt, a „reskontót” azonban ellopta tőle a léha ficsúr, Török János; a megtett számok kijöttek, és ~ nem tudott elszámolni az öregúrral. Az ügy a kollégiumba is eljutott, a tanári konferencia véstörvényszékké alakulva képtelen és rosszindulatú vádjaival összezúzta volna a kis gyanúsítottat, ha meg nem jelenik nagybátyja, Isaák Géza, hogy érvényt szerezzen az igazságnak. A tolvaj beismerte a lopást, ám ~ nem volt hajlandó tovább járni abba az iskolába, ahol olyan méltatlanul bántak vele, ahol senki sem akart

hinni az ártatlanságában. – A regény az író diákkori élményeiből merített, így ~ maga Móricz, aki a szerető családdal a háta mögött, naiv bizalommal és jószándékkal eltelve először szembesül az emberi hitványsággal és a hatalom irgalmatlanságával. Ha nem sietne ~ segítségére a rokoni szeretet és a szerencsés fordulat, talán egy életre összetörne benne a hit az emberekben, de így csak megacélozódik benne a szándék, hogy ő jó lesz, és másokat is arra fog tanítani: legyenek jók mindhalálig (Tótfalusi 1992).

4.4. A kiszolgáltatottság jelentése a műben

Nyilas Misi személyiségének fejlődéstörténete szorosan összekapcsolódik a magány, a félelem, a szorongás lelkiállapotának elbeszélésével. A regény főhősét minden szituációban valami érthetetlen és megmagyarázhatatlan rettegés keríti hatalmába, melynek oka nem igazán válik nyilvánvalóvá az olvasó számára. Magánya annak ellenére folyamatos, hogy barátai vannak és több családdal is szoros kapcsolatot alakít ki. Bármilyen közegbe kerül is azonban, mindenütt idegenként értelmezi saját pozícióját, s igazából csak a közösségtől elkülönülten érzi jól magát. Nevelődésének igazi tétje ezáltal tehát úgy fogalmazható meg, hogy sikerül-e Misinek felszámolnia a világtól való különállását, azaz képesnek mutatkozik-e létének értelmet adni saját személyisége és az őt körülvevő közösség megértése által.

A főhöst körülvevő világnak az egyénnel szembeni érzéketlensége a regény egészét áthatja, hiszen Misi mindenhol idegenként mozog, s hiába kerül kapcsolatba egyre több emberrel, magánya, félelme csak fokozódik. A kaotikusnak érzett világtól való különállás tapasztalata elsősorban az otthonról történő elszakadás fájdalmával hozható összefüggésbe. A főhős ugyanis mindent a családi környezet megszokott világrendjéhez viszonyítva érzékel idegennek. Ismeretlen környezetbe kerülve folyamatosan az otthoni falusi és családi atmoszférával veti össze az érzékelt jelenségeket, s minden esetben elutasító magatartást vesz fel az új tapasztalatokkal szemben.

Az otthon eszerint olyan tökéletes, szinte édeni állapotként értelmezhető, melyben az atyai ház gondviselésére támaszkodni tudó főhős tökéletesen kiismerhette magát, s értelmet tudott tulajdonítani saját és környezete létének. Kiszakadva e létállapotból, képtelen megérteni az új jelenségeket, hiszen folyamatosan az elveszett otthonosság biztonságot nyújtó, boldog képzetének emlékével kénytelen szembehelyezni a számára idegen világban átélt tapasztalatokat. Ez pedig természetes módon vezet ahhoz, hogy az individuum magára maradottságában megpróbál az új létszituációnak értelmet adva abba

beilleszkedni. Így azonban folyamatosan szembesülni kénytelen a jelenlegi és a múltban megtapasztalt világrend közti kontraszt szorongató élményével, ami csak tovább fokozza elidegenedettségét.

A Légy jó mindhalálíg – Móricz műveire általában jellemzően – koncentrikus felépítésű, azaz a főszereplő mindig a színen van, körülötte bonyolódnak az események. A történeteket is mindig az ő nézőpontjából látjuk, azt a folyamatot követve, ahogy ő tekint mind messzebbre – de minthogy ezúttal gyerekhősről van szó, az olvasó nála természetesen sokkal többet láthat meg. A regény színterei ily módon egyre tágabb sugarú koncentrikus köröket alkotnak, amelyeknek középpontjában, legfeljebb Nyilas Misi áll. Misi legszűkebb környezetét a diáktársak alkotják, konkrétan a coetus” (négy évfolyamtárral és két végzőssel), illetve a kollégium gimnáziumának második B osztálya. Élete elsősorban az ő körökben telik, bár jellemzően kevés velük a kapcsolata, inkább befelé fordul. A diáktársak viselkedésének okait csak akkor ismeri fel, amikor képes meglátni a mélyebb összefüggéseket is: a társak családi hátterét, társadalmi helyzetét. Első élményei éppen ezért eleinte csak megzavarják, növelik amúgy is nagyfokú szorongásait (pl. fogadtatásakor Orczyéknál).

A regény alapkonfliktusában végső soron a lelki tisztaság áll szemben a pénzzel. A lélek tisztasága a cím bibliai idézetében összegeződik: "Légy jó mindhalálíg". A regény mondanivalóját címe is tartalmazza: Légy jó mindhalálíg! - azaz helyt kell állni minden nehézség és szenvedés árán, ki kell tartani az örök emberi igazságok mellett, mint amilyen az igazmondás, a becsület, az erkölcsi tisztaság, az emberek kölcsönös tisztelete és megbecsülése, az előítéletek mellőzése. A mű lelkiismeretvizsgálatra készítet, a mai fiataloknak és felnőtteknek azt sugallja, hogy tartsunk ki az igazság mellett, győzzük le a nehézségeket, s legyünk jók mindhalálíg.

V. Az alávetettség megjelenési formái Móricz Zsigmond Árvácska és Légy jó mindhalálig című regényeiben

5.1 Alárendelté válni, vagy annak születni

Az alárendeltség vagy kiszolgáltatottság egy olyan fogalom, amely bárhol bármikor bárkit érinthet valamilyen környezeti hatás által. Ebből az következhet, hogy az adott személy boldogtalanná, céltalanná válik és észrevétlenül összeroppan ennek súlyától.

Alárendeltnek születni annyit jelent, mint egy olyan családi vagy baráti, társadalmi körben élni, ahol az alany nem fejlődik saját javára, csak mások akaratának kitéve cselekszik szinte természetes módon, mint akit így neveltek, vagy erre neveltek, "mint aki erre született". Árvácska is egy kiszolgáltatottnak született személy, aki egész élete során másoknak a hasznára kell hogy legyen, ennek oka az, hogy nem rendelkezik olyan családi háttérrel, amivel mások, kevesebb bárkinél. Az ő esetében az árvaság a *nincstelenség* az a szociális háttér, ami miatt nem érhet fel mások szintjére és ezért kell behódolnia, szolgálnia a tőle magasabb rendű embereket. Neki kell mindig alkalmazkodni másokhoz, mivel őt első perctől kezdve erre nevelték. Ennek a megnyomorításnak a következménye a halál.

Alárendelté válni pedig egy olyan váratlan történés lehet, amelyre nem számíthatunk, hirtelen kerülhetünk ilyen állapotba. Ez történt Nyilas Misivel, aki a normál békés családi környezetből egy idegen helyre idegen emberek közé kerül, ahol nagyot csalódik, mikor megtudja, hogy az emberek nem olyan jók és becsületesek mint ő. Édesanyja tanítását megfogadva próbál élni, hogy jónak kell lenni mindig. Misi a jósága miatt lett alávetett, mivel ő nem tudott azonosulni mások gonoszságával és önzőségével. Az emberek valós arcára való ráismerés és csalódás akkora sokkot okozott benne, hogy elvágyódik egy olyan világba, ahol igazán jók az emberek és jóra lehet tanítani őket.

5.2 Árvácska és Nyilas Misi alávetettségének összehasonlítása

Csöre a legszörnyűbb dolgokat is természetesnek vette. Az ünnepekre torz módon tekintett, ami meghökkenést és borzongást vált ki az olvasókból, ám mégis ő tudta csak igazán értékelni az ünnepeket.

A fatér és mutér nevezet az idegenségre utal. A névadások már az előző fejezetekben is megjelentek, amikor Zsaba Mária Pöszének nevezte Csörét, mert nem tudott helyesen, szépen beszélni. Valójában nem mindig selypített Csöre, hanem csak akkor,

amikor idegennel találkozott és beszélt. Legalábbis nem találkozott még a beszédhibájával akkor, amikor Dudáséknál volt.

A kislány árvaságának, idegenségének érzékelése már kiskorától megjelent. Mindig elfutott, ha idegent látott, már csak megszokásból. Mivel anya nélkül nőtt fel, az árvaság volt a legnagyobb csapás, de a legnagyobb előny is számára, mivel kialakult a sajátos látásmódja.

Talán a legszörnyűbb és legvisszataszítóbb a kisregényben a férfiak Árvácskához való viszonyulása.

Csöre küzd az embertelenség ellen. A baba odaadása ellenkező hatást ér el a gyermekligánál a kislányban, mint másoknál, ő fél tőle. Attól fél, hogy belőle is ilyen élettelen tárgy lesz. Mert még az állatnál is rosszabb az, amikor tárgyként kezelnek valakit, ha csak a haszon miatt tartják. Ő pedig az állatok mellett egy szolga volt, akiből hasznot húztak.

A kislány és a másik nem között is megláthatjuk az idegenséget a testi viszonyok során. A műben a legtöbb férfi megbámulja a kislányt és csupán vágykielégítő tárgyként tekintenek rá.

Kadarcs Pista és a kislány kedvesapja egyaránt vétkesek voltak Csöre megrontásában. Bár Kadarcs Pista volt a tényleges elkövető, az apa is megszegte a tilalmat. A kislányt ezáltal úgy változtatják, ahogyan akarják. Csöre megrontásának a történetét a kislány által, de nem közvetlenül mondja el a narrátor. Az olvasónak ezeket a pár szavas mondatokat értelmeznie kell. A „karóba vágás” kifejezése az erőszakot jelenti. A karó a férfi vágyak jelképe, a tehén pedig az állati sorban tartott nőt jelenti. Aztán minden férfi úgy nézett rá, mint Kadarcs István meg a kedvesapja. Ekkor Csöre mindig elfordította a tekintetét tőlük. (TAKÁCS 2009:321-343)

A testileg átélt traumák ugyanúgy lelkiileg is megérintették Árvácskát az egész történet során.

Mikor dinnyét lopott és Dudás paraszat tett a kislány kezére ezzel tanítva, hogy ne lopjon. Árvácskának ez ugyanolyan testi és lelki fájdalom is volt, mert ilyet csak vele műveltek és más senkivel. Nem értette a többi gyerekekkel miért nem teszik ezt.

A következő trauma sem volt enyhébb. Mikor a kis árvát elküldte a többi gyerek szőlőt szedni Kadarcs István „beteges játékot kezdeményezett vele” míg a többiek elszaladtak, ő nem tudott menekülni. Fel sem fogta mi történt vele, megalázva, félve ment haza. A szülők megtudták mi történt vele, valamennyire kíméletesebbek voltak kis ideig.

Nem értette a kislány, hogy akkor miért voltak vele kedvesek. Úgy fogta fel, hogy csak akkor szeretik otthon, ha valaki más csinál vele valami nagyon rosszat. Volt olyan, hogy

Dudás is „simogatta” a kislányt, amit persze titokban kellett tartania, ez így volt neki megmondva.

Dudás állandóan rettegésben tartotta a családot mikor ivott, gyilkolással fenyegetőzött. Egyszer Kadarcs szellem képében jelenik meg és Dudás lelövi, akkor Csörének kell őrizni a halott szellemet, ami szintén egy megrázó élmény számára.

A Szennyes családnál is számtalan testi bántalmazást kapott, Zsaba Mária a szegedi papucsával addig ütötte, hogy a feje beszakadt, luggal mosta a fejét, ami marta, hiába sírt, ordított a fájdalomtól, akkor is kínozta az asszony. Ennél a családnál majdnem meg is ölték.

Az utolsó családnál, Verőéknél élt át igazi lelki traumákat Diti által. A karácsonyi kegyetlen bánásmód nagy fájdalmat okozott neki, mert ő nem élhette át azt a szépet, ami ott volt. Kinevették mikor sírva azt mondta, hogy ő még ilyen szépet nem látott. Neki kint kellett fagyoskodni, miközben mindenki bent ünnepelt.

Árvácska a műben el is mondja, mennyire szenved az idegenek bántalmazása miatt:

„Jaj, bár meg tudnék halni - sikoltotta, de már sírni se bírt, mert a szája nem mozdult a helyéből.

Ilyenkor legjobb volna bizony meghalni, mert ha az édesanya egy darabot lehasít belőle, az se fájt volna úgy, de mert idegenek tették, az nagyon fájdalmas volt, mert azt gondolta, hogy az édesanya még pofozni is másképpen pofoz, mint az idegen.”

Nyilas Misi a felnőttek szemében kétségkívül egy olyan, még tökéletlen, de már kikülönülő gyerek-felnőtt, aki munkára fogható, manipulálható és kihasználható. Mindenekelőtt azért gyermek, mert alávettetettje annak a zárt, állandó kontroll alatt álló iskolai életformának, amely a felnőtté alakításának intézményes letéteményese. Egyszerre kell maradéktalanul elfogadnia nevelődésének ezt a keretét, s ugyanakkor (pénzkereső) felnőttként is viselkednie. A felnőttek egy része jótéteményekben részesíti, ez a tanítás, a segítség és az adományozás formájában is megmutatkozik. Ő maga egyszerre kívánja az elkülönülést és a befogadtatást. Vágyik rá, hogy bevegyék a labdázásba, jólesik, hogy a pakk-ügy miatt híre kél, ugyanakkor a magány nem csak teher a számára, hiszen örül neki, hogy félreeső ágyat kap, s vágyai, törekvései nagyrészt arra irányulnak, hogy a felnőttvilág részének tekintsék: gondolataival és tetteivel is átlépni igyekszik a gyermekkorból a felnőttkorba.

ÖSSZEFOGLALÁS

Móricz Zsigmond a magyar irodalom kiemelkedő írója, a huszadik századi realista prózairodalom fontos képviselője. Életéről művei beszélnek. A parasztság nehéz sorsát mutatta be a legtöbb művében.

Munkám során az alávetettség megjelenésiformáit kellett kutatnom Móricz Zsigmond két művében, valamint összehasonlítani azt.

A légy jó minhalálig és az *Árvácska* két különböző, de azonos jelentéssel bíró alkotások, melyekben a főhősök szenvednek a környezetük miatt. Nyilas Misi *jó akar lenni* és naivan azt hiszi, hogy mindenki jó, majd csalódásában a felnőttvilágban az emberi meg nem értést tapasztalva összeroppan.

Árvácska, aki állami gondozásból kerül különböző családokhoz, próbál beilleszkedni és keresi a családi szeretetet, amit nem kap meg, rengeteget szenved emiatt.

A két mű főhőse ugyanarra vágyik: szeretetre, biztonságra, megértésre, családra. Azzal a különbséggel, hogy Misi tudja milyen a családi környezetben lenni és a debreceni kollégiumban is az otthon biztonságát és jóságát keresi. Árvácska pedig viszonyítási alap nélkül képzeleg a családról és arról milyen jó lehet, ha valahol szeretnek. A két karakter a jóság és a lelki tisztaság áldozataként válnak alárendelté a gonosz és önző környezetbe, amibe éppen kerülnek.

РЕЗЮМЕ

Моріц Жігмонд - видатний письменник угорської літератури та представник реалістичної прози ХХ століття. Його твори розповідають про життя та долю людей. Більшість творів Моріца Зсігмонда присвячені складній долі селянства.

У моїй роботі мій досліджував вияви підкореності у двох творах Моріца Жігмонда та порівнював їх. «Légy jó mindhalálig» та «Árvácska» - два різні твори з однаковим змістом, в яких головні герої страждають через своє оточення. Nyilas Misi хоче бути добрим та наївно вірить, що всі люди добрі. Але коли він розчарується у дорослому світі та зіткнеться з непорозумінням, він зламається. Árvácska, яка знаходиться на державному догляді та переїжджає з однієї родини в іншу, намагається вписатися в нове середовище та знайти родинну любов, але через це страждає.

Головні герої двох творів бажають одного й того ж: любові, безпеки, розуміння та сім'ї. Але вони різні. Міша знає, яким бути в родинному середовищі, тож в колегіумі він шукає такої ж безпеки та доброти. Árvácska ж уявляє, як гарно бути у родині, де її люблять, але не знає, як це можна отримати. Обидва герої стають жертвами злого та самолюбного оточення, в якому опиняються.

Felhasznált irodalom

- BALÁZS GÉZA 2016: Bántáslétániák. Árvácska bántásai. Irodalmi Magazin, 2016/1. szám, 82–84.
- BALOGH TAMÁS 2004: Mai színpadra átírta: Móricz Zsigmond (Egy kiadatlan Móricz-könyv története). Tiszatáj, 2004/58. évfolyam. 7. szám, 48–67.
- ERDŐDY EDIT 2005: Móricz Zsigmond és a színpad. Alföld. Irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat 56. 2005 / 9. szám. 87–93.
- JÁNOSI ZOLTÁN 2004: Az író és az ország. Feljegyzések Móricz Zsigmondról. Irodalmi Magazin, 2016/1. szám, 118–120.
- SZABÓ ZOLTÁN 2004: Móricz Zsigmond írói egyénisége. Széphalom 14. (2004). A Kazinczy Ferenc Társuság évkönyve 2004. 139–143.
- SZILÁGYI ZSÓFIA 2005: "furcsán alakul át az írásban az élet" (Egy önéletrajzi regénytrilógia terve és megvalósulása: Légy jó mindhalálig, Kamaszok, Forr a bor). Alföld. Irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat 56. 2005 / 9. szám. 53–64.
- TÓTFALUSI ISTVÁN 1992: Irodalmi alakok lexikona. Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó.
Online: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-irodalmi-alakok-lexikona-F7D7A/ny-F81C8/nyilas-misi-F81CB/>
- CZINE MIHÁLY 1979: Móricz Zsigmond. Kiadó, Budapest, 1979.
- MÓRICZ ZSIGMOND: Árvácska. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1991
- SZILÁGYI ZSÓFIA 2013: Móricz Zsigmond. Kalligram, Pozsony, 2013
- HEGYI KATALIN: „Életem regénye”. Gondolat Kiadó, Budapest, 2005
- DR. KOVÁTS DÁNIEL 1980: Móricztól Móriczról. In dr. Horváth Gedeonné (szerk.): Csibe. 334-335. Budapest: Tankönyv Kiadó 1980
- SZILÁGYI ZSÓFIA: Mélységek és nyomjelek (Nádas Péter és Móricz Zsigmond), Alföld, 2007
- BARANYAI NORBERT: Az elbeszélés mint imádság (Hitel 19. évf. 3. sz., 2006) (<http://epa.oszk.hu/01300/01343/00050/pdf/20061102-66077.pdf>)
- PAUL RICOUER: A panasz mint ima in: Paul Ricouer – André LaCocque: Bibliai gondolkodás. Bp., 2003, 352. o.
- [4CF1/a-kornagy-iroi-uj-alkotoi-torekvesek-4E48/6-moricz-zsigmond-18791942-czine-mihaly4F79/legy-jo-mindhalalig-5013/](https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/4CF1/a-kornagy-iroi-uj-alkotoi-torekvesek-4E48/6-moricz-zsigmond-18791942-czine-mihaly4F79/legy-jo-mindhalalig-5013/)

HEGEDÜS GÉZA 1995: A magyar irodalom arcképcsarnoka II. Trezor Kiadó, Budapest, 1995

<https://epa.oszk.hu/01300/01343/00016/nemzet.html>

<https://adoc.pub/moricz-zsigmond-legy-jo-mindhalalig0d3bf86ed8444b79bbdd071d1d97da6a9082.html>

BARANYAI NORBERT: "...valóságból táplálkozik s mégis költészet" - Móricz Zsigmond prózájának újraolvasási lehetőségei, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2010 (<https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/189691/CSK047.-pdf?sequence=1&isAllowed=y>)

BORIÁN ELRÉD: „Idegen voltam, de be nem fogadtatok”: Gyermeksors Móricz Zsigmond Árvácska című regényében, Pannonhalmi Szemle, 1993/2, 87–90. o.

FÉJA GÉZA: Árvácska – Móricz Zsigmond új regénye. Híd, 1941

MÓRICZ ZSIGMOND: Vallomás az írásról, Magyar költők és írók az irodalomról (1900–1945) szerk. Gábor Emil, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1972, 40-47. o.

SZERB ANTAL: A magyar irodalom története. Magvető Kft., Budapest, 2005

(<http://mek.oszk.hu/02200/02228/html/05/94.html>)

<https://www.eltereader.hu/kiadvanyok/az-alavetettseg-strukturai-a-holland-prozaban/>

<https://ojs.mtak.hu/index.php/literatura/article/view/4784/3753>

http://ketezer.hu/2016/09/margocsy-istvan-a-szegenyseg-a-magyar-irodalomban/?fbclid=IwAR3JGgK1bhe2RwJcaYV_8X31ZTB-ZuppaR71zyMEk6FzNwNzJ0hm8H2ciO0

Ім'я користувача:
Аніко Чурман

Дата перевірки:
15.05.2023 13:42:15 CEST

Дата звіту:
24.05.2023 20:52:20 CEST

ID перевірки:
1015088172

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

ID користувача:
100011754

Назва документа: Ferenci-Erzsébet_Szakdolgozat_2023

Кількість сторінок: 37 Кількість слів: 10745 Кількість символів: 80621 Розмір файлу: 804.00 KB ID файлу: 1014772407

23.4% Схожість

Найбільша схожість: 10.8% з Інтернет-джерелом (<https://adoc.pub/debreceeni-aniko-tanknyv-az-altalanos-oktatasi-rend...>)

23.4% Джерела з Інтернету

15

Сторінка 39

Не знайдено джерел з Бібліотеки

2.85% Цитат

Цитати

12

Сторінка 40

Не знайдено жодних посилань

16.3% Вилучень

Деякі джерела вилучено автоматично (фільтри вилучення: кількість знайдених слів є меншою за 8 слів та 2%)

16% Вилучення з Інтернету

347

Сторінка 41

1.44% Вилученого тексту з Бібліотеки

116

Сторінка 43